

G. Papp Katalin

Azonosságok és különbségek a magyar népmese és az irodalmi mese névadási szokásaiban

Az irodalom egyik alapvető forrása és meghatározó rétege a népköltészet. A mese műfaja önmagában is reprezentálja ezt az összefüggést. Bár eredetileg nem gyermekeknek szánták (például a népmeséket), mégis hosszú idő óta elsősorban ők hallgatják vagy olvassák. Kézenfekvő tehát, hogy összefüggéseket keressünk a népmese évszázadok csiszolta, de a neveket többnyire érintetlenül továbbörökítő névadási gyakorlata és a gyermekeknek szánt műmese, irodalmi mese tudatos névválasztási szokásai között.

1. A téma megközelítésének két megfigyelés az alapja. Sokéves tapasztalat, hogy a népmese és az irodalmi mese műfaji egygyökerűsége elsősorban hasonlóságokat, de különbségeket is mutat. (A különbségek a névadásban is tetten érhetők.) Az is megfigyelhető, hogy minél távolabb esik a műmese a népmesei gyökerektől, annál jobban különbözik azoktól. Következésképpen ennek fordítottja is igaz lehet: minél „közelibb” az érintkezés (s itt a mintakövetésre gondolhatunk), annál inkább hasonlítanak egymásra. Nézzük meg, hogy ez a tényező kapcsolatba hozható-e a névadással! Tehát a fikció nagyobb mértékű elrugaszkodása a valóságtól a névválasztásban és a nevek természetében kimutatható-e? A mese mint műfaj mennyiben határozza meg a szereplők neveit? A népmesével való összehasonlítás mutat-e lényeges eltéréseket – a műfajazonosság ellenére – az ismeretlen mesemondó és egy adott, ismert szerző között?

2. A vizsgálatot Benedek Elek *Magyar mese- és mondavilágának* (1894–96)²⁴ reprezentatív anyagából kiindulva,²⁵ s a modern, tündérmesei ihletésű szerzői mesékkel összevetve végeztük el. Mesetípusként a tündérmesét, a Propp (1975) által definiált szerepkörök közül pedig elsősorban a hőst választottuk, bár esetenként egyéb szereplőkről is szólnunk kell. A tündérmese típusát az indokolja, hogy a magyar népmesék 50 %-a ide tartozik, tehát mesekincsünk domináns típusa. A hősnevet pedig mint a legfontosabb szerepkört megtestesítő mesealak (végig jelen van a mesében, ő cselekszik vagy helyette cselekszenek, s feladata a hiány megszüntetése, a rend helyreállítása) nevét emeljük fókuszba.

3. Induljunk ki abból a tételből, hogy a népmese többé-kevésbé őrzi keletkezési, széles sávú idejének és körülményeinek hagyományokra támaszkodó névhasználatát. S feltételezem, hogy a szerzői mesék is élnek ezzel a természetes módon adódó névadási gyakorlattal: azaz a népmesei minta követésével. Vegyük pl. a már a középkorban nagyon gyakori *János* nevet, amely egészen a XIX. század derekáig, helyenként végéig a legterheltebb férfi keresztnév egyike (vö. Hajdú 2003: 371–500) volt. A népmese a feudális paraszti társadalom közösségi terméke, s erősen tükrözi annak életmódját, lelki- és hitvilágát, valamint a névadás hagyományozó gyakorlatát. Nem véletlen, hogy sok mesehős viseli ezt a nevet, illetve ennek a névnek a kicsinyítő-becéző képzős változatait (*János – Jancsi, Jankó, Jánoska*). A héber eredetű *János* a Biblia latin fordítása következtében terjedt el, s nem csodálkozunk, hogy már a XVI. századtól a legkedveltebb férfinevek egyike (Fercsik–Raátz 1997: 173) volt. A népmesék *Jánosa, Jankója, Jancsija* tehát mint tipikus név szerepel. Amennyiben a népmese főhőse konkrét egyelemű vagy kételemű nevet visel, nem pedig családi, társadalmi vagy egyéb státusával szerepel (mint pl. *a fiú, a legkisebb vagy kicsi királyfi, a kondásfiú, a szolgálégény, a szegény ember fia, a legkisebb legényke* stb.), bizony legtöbbször *Jánosnak* (*Az aranykőles, János vitéz, Szegfűhajú János*), *Jánoskának* (*Az égig érő fa, Jégország királya*) *Jankónak* (*Babszem Jankó, Táltos Jankó*), *Jancsinak* (*Kígyós Jancsi*), vagy *Palkónak* (*Szép Palkó*), *Palinak* (*Erős Pali*) *Gyurkának* (*Hammas Gyurka*), *Gyurinak* (*Feketeország*), esetleg *Miklósnek* (*Szép Miklós*), *Dánielnek* (*Deszkavári királyfi*), *Péternek* (*Az aranyréten*) vagy *Lacinak* (*Vas Laci*) hívják.

Míg a népmesében a hagyományozott nevek, hagyományos típusokat megtestesítve sztereotípiá gyanánt újra és újra visszatérnek (*János királyfi, Rózsa királyfi, Babszem Jankó, Tündér Ilona, Hammas Jutka, Király Erzsébet – az öreg király, a legkisebb királyfi* stb.), addig az irodalmi mesék hőseit nevük egyéníti, tulajdonságaikat előrevetíti, s szimbolikus, asszociatív tartalmak hordozói is lehetnek (Lázár Ervinnél pl. *Berzsián, Kriszti királylány, Dömdödöm, Nagy Zoárd, Zsebenci Klopédia, Áttentő Redáz* vagy *Vinkóci Lőrenc* stb.; Csukás Istvánnál *Süsü, Süsüke, Pom Pom, Festéktüszentő Hapci Benő, Nagy Ho-Ho-Horgász* stb.). Mindez persze következménye a tudatos írói névadásnak. Minden bizonnyal a nevek karaktere utal az alkotóra egyfajta stílusjegy megnyilvánulásaként.

4. A gyermekmesék népmesei kötődése természetesnek és egyértelműnek tűnik. A szerzői szövegművekben is kitapogatható a tündérmesék Propp-féle funkcióinak alárendelt felépítési mechanizmus, legfeljebb kifordítva vagy a feje tetejére állítva, logikailag megcsavarva. A groteszk és nonszensz világlátás (amely egyébként rimel a gyermeki látásmódra), valamint a játékos nyelv és logikai megnyilvánulásai mind-mind eszközei a szerzői mesék névadásának. Néhány Varró Dániel-példa: *Paca cár, Lecsöppenő Kecöp Benő, Babaarcú*

²⁴ <http://mek.niif.hu/04800/04833/04833.htm>

²⁵ Benedek Elek ebbe a nagy vállalkozásába beledolgozta a magyar nyelvterület legépebb és legjobb meséit, mondáit. Felhasználta és átirta a nyomtatásban megjelent korabeli mesegyűjtemények anyagát, folyóiratokban közölt, jól-rosszul megírt meséket, falusi papoktól, barátoktól kapott egyéni gyűjteményeket és nem utolsósorban mesemondói narrációjú és stílusú saját népmesei gyökerű átdolgozásait.

Démon, Szősz néne stb. (*Túl a Maszat-hegyen*, 2003). Ha ún. „hagyományos” névvel találkozunk az irodalmi mesékben, mint amilyen pl. a *Pali*, a népmeséhez viszonyítva gyakran szerepváltás lesz a következménye: *Pali* nem királyfi, hanem *kalóz*. Bár ennek a figurának van némi köze a tréfás mesék *Palijához*, ugyanakkor tündérmesében inkább *Pál* (*Vízi Péter és Vízi Pál*) vagy *Palkó* (*Furulyás Palkó*) lenne.

5. A továbbiakban – az azonosságokra és különbségekre figyelve – bemutatjuk 1. a névnek a meseszerkezettel és mesefunkciókkal való összefüggéseit; 2. a név és megnevezettség kérdését; valamint 3. a név és attribútumai kapcsolatát. Ezeknek a kérdéseknek az újragondolása adhatja meg a választ a már elővezetett feltevésre, vagyis arra, hogy a mese műfaji sajátosságai részben meghatározzák a szereplők neveit.

5.1. A név összefüggése a meseszerkezettel és mesefunkcióval. A tündérmesék alapvető alkotó részei a funkciók, amelyek egy-egy szerepkörben testesülnek meg. Sorrendjük mindig azonos, ún. egytípusú. Az *útnak indító* kitűzi a feladatot, elindítja a *főhőst*, akinek lehetnek testvérei (*álhősök*), aki útja során találkozhat *segítőtársakkal*, ill. *adományozóval*, aki legyőzi az *ellenséget*, és pozitív tulajdonságai jutalmaként elnyeri a *királykisasszony* kezét. Pontosan körvonalazott szerepeket képviselnek valamennyien (sztereotípiumok), személynévi vagy személynévi jellegű elnevezése azonban legtöbbször csak a hősnek van: *Táltos Jankó*, *Nemtudomka*, *Rózsa királyfi*, *Kondás Jankó*, *Molnár Ferkó*, *Vas Laci* stb. Az irodalmi mesének nincs ilyen kötöttsége. Lázár Ervinnél pl. a tündér lesz *Hétfejtű* (*A Hétfejtű Tündér*, 1973) – a népmesében ilyen külső jegyekkel csak a sárkány (az ellenség) rendelkezhet. Nem *János*nak, hanem *Dzsoni*nak hívják azt a vándorlegényt (a „hőst”), aki *Árnika* királykisasszony kezére pályázik. (*Szegény Dzsoni és Árnika*, 1981). A név épp olyan szokatlan, mint a nagyra törő feladat. A különösség s nem a tipikus válik gyakorivá. Bár szerkezetében az irodalmi mese sokszor követi a népmesei linearitást, névadásában inkább szerző- és befogadói korosztályfüggő. Pl. Tersánszky Józsi Jenő 1953-as meseregényének főhőstét még *Misi Mókus*nak hívják, s kimutatható az erősebb népmesei mintakövetés is. Nyilvánvaló ez esetben a névdivattal összefüggő motiváció. Hajdú Mihály *Általános és magyar névtanában* feltalálható országos adatok 1945–1967 között a *Mihályt* a 10. gyakorisági helyen jelölik (Hajdú 2003: 575). Az 1950-es években tehát a *Mihály* : *Misi* tipikusnak tekinthető. A már említett Varró Dániel 2000-ben (az írás kezdetekor) *Muhi Andris* nevet ad a *Túl a Maszat-hegyen* (2003) c. verses meseregénye főszereplőjének, amely még önmagában nem is számítana különösnek. De ha megnézzük a hős környezetét (*Balázs vitéz, jámbor Főítész, nyalka Höchöc, Ismeretlen Influenzás Angol Költő, Babaarcú Démon, Nagy Zsiráfmadár, Bús Piros Vödör, Szősz néne* stb.), tapasztalhatjuk, hogy mennyire különös figurák népesítik be *Muhi Andris* és *Maszat Johanna* (akit Andris Jankának becéz)

gyermekkorát. A népmeseitől való nagyobb távolság, s még inkább az anderseni hatás tükröződése mutatkozik meg a szerző névadási szándékában.

Látható az is, hogy nemcsak a főhős visel valóságos nevet, hanem – nagyon tudatos elgondolás következtében – majdnem minden szereplő: *Zsiga füstő*, *Bazsarózsa Mária*, *Mikkamakka* stb. – emberek (Lázár Ervin); *Dezső*– törpekakas, *Puduru-Talla-Galla* – egy város, *Drótpókfürés* – drót is, pók is, fűrész is egyszerre (Nemes Nagy Ágnes) stb. A népmesék nem egyedittek, s ezért tulajdonnevet sem viselő, csak *manó*ként említett manóhősei az irodalmi mesékben, meseregényekben pl. *Tupakka*, *Rutoldó*, *Mufurc*, *Zöld Lific* (Lázár Ervin: *A manógyár*, 1993), *Trapiti* (Darvasi László: *Trapiti, avagy a nagy tökfőzelék háború*, 2003) neveket kapnak. A királylány sem világszép többé, s nem *nádszálkisasszonynak*, hanem *Krisztinek* hívják, akinek bizony fogyókúráznia kell (vö. Lázár Ervin: *A soványító palacsinta – A manógyár*, 1993). Lázár Ervin *A Négyszögletű Kerek Erdő* (1985) című meseregényének elején még magyarázatot is ad választott szereplőinek neveire. Sok esetben egész történetet kerekít a név köré (pl. *Dömdödöm*, *Nagy Zoárd* vagy *Szörnyeteg Lajos* nevéhez).

Míg a népmesék esetében a név – funkcióján keresztül – szerkezetépítő elem, merthogy szerepkör és név szorosan összetartozik, addig az irodalmi mesékben ebben az értelemben előfordul, hogy a név elszakad a szerkezettől. Sokkal inkább maga a karakter tölti be ezt a szerepet, mint az azt kifejező név. Meseregények szerkezetét pl. (laza epizódok sora) a szereplők egyik epizódból másikba vándorlása adja, függetlenül a nevüktől. Vannak azonban olyan szereplők, akiknek ún. leíró vagy „beszélő” neve van, tehát a név tükrözi a jellemvonásukat is – esetükben résnyire szűkül a név és viselője tulajdonságai közötti sáv. Pl. Csukás István *Gombóc Artúrja* tökéletesen azonosítható név és jellem. Lázár Ervin *Berzsiánja* a felnőtt befogadó számára csak költő lehet, annyira kézenfekvő az asszociáció. A gyermekbefogadó azonban bármit beleképzelhet.

5.2.1. Név és megnevezettség. A népmesében a cselekedetek, funkciók nem változnak, de a személyek (név és attribútum együtt) igen: *Jancsi* kondásfiú → *János* királyfi vagy kiszolgált huszár. A hős gyakran kap valóságos nevet (*Palkó*, *Gyurka*, *Dániel*), az álhős sose (*az öreg király legnagyobb fia*, *a szegény ember középső gyereke* stb.). A segítőtárs neve legtöbbször kifejezi az általa képviselt tulajdonságot, tehát leíró, „átlátszó” neve van: *Hegyhordó*, *Villámgyors*, *Fúvó*, *Jóltaláló*, *Világonátallató*, *Földneheze* stb.. Ha mégis valódi keresztnévet kap (pl. *Péter*), akkor az elnevezést meglepetés-esztétikai eszköz bevetésének tulajdoníthatjuk (vö. *Szélike királykisasszony*). Igazolja ezt a ritmikusan ismétlődő segítőtárs-epizódok közül az utolsóhoz kötődése is. Az útnak indítót vagy az adományozót általában körülírással nevezi meg a népmese: *az öreg király*, *egy szegény ember* – az *ősz öregember*, *öreganyó*, *akinek az*

orra a földet verdeste, santa róka stb. Az ellenség és a cél tárgya (királylány) sem kap mindig valóságos nevet: a hétfejű sárkány, az óriás, a kicsi királylány, de Tündérkopac, Világszép Ilonka.

A soknevű királyfi című Benedek Elek-mese hőse a következőképpen nevezi meg magát a feladatnak megfelelően: Pálinka, Ilyesvalami, Négyhételőtt, Macska, Túrós Rétes – egyébként csak királyfiként említődik. Mind a népmese, mind az irodalmi mese szívesen beszél arról, hogy miért hívják így vagy úgy a szereplőt. Pl. Erős Pali nevét így magyarázza a mesemondó: „Mert hogy Péter-Pál napján találta a fiút, megkereszteltette Pálnak, s olyan erős szeretettel dajkálta, mintha szívéből szakadt édes gyermeke lett volna.”²⁶ Többsincs királyfit pedig véletlenszerűen egy koldusasszony nevezi el, merthogy a bölcsek nem találják a királynak is tetsző olyan nevet, amilyen több nincs a világon (Többsincs királyfi).

Lázár Ervin a következővel indokolja Szörényször Tejbajszán nevét: „Ő maga azt állította, hogy azért nevezik így, mert egy mongol herceg unokája, más mindenki azt állította, azért, merthogy olyan szőrös, és a bajsza gyakran tejes. Ugyanis ez az ember szerette a tejet.”²⁷

A modern mesében – az anderseni hatás következtében – szinte minden antropomorfizálódik és nevesül, pl. „rácpáceségi Nagyszerderfa” (Lázár Ervin), Lecsöppenő Kecöp Benő (Varró Dániel) vagy Vakarocska, a kevélykedő cipő (Mészöly Miklós), Süsü, a sárkány (Csukás István) stb. A név függ a szerző egyéniségétől, látásmódjától, stílusától, a tematika újszerűségétől, a szövegben megnyilvánuló humor természetétől. Pl. Lázár Ervin egyéniségéből fakad az a fajta látásmód, hogy ha a dolgoknak van színe, akkor van fonákja is: tehát így lesz a „rettentő ádáz”-ból Áttentő Redáz (Berzsián és Dideki, 1979) vagy a hétfejű sárkányból Hétfejű Tündér (több művében is szerepel, pl. Szegény Dzsoni és Árnika, 1981). Békés Pál hősei is távol állnak a daliaktól²⁸: Félőlény, Rakonc, Porhany, Csatang, Csupanc stb. (Félőlény, 1991), akik a Kiserdő Terrorterének (egykor Tündérterének) lakói, s megtestesítik Békés írásmódjára, gondolkodására olyannyira jellemző kódolt üzenetküldést.

Az irodalmi mesékben gyakoribb a valóságos elnevezés a körülírásnál. Lázár Ervin Bab Berci kalandjai (1989) c. kötetében szerepelnek a következő nevek: Bab Berci, Rimapénteki Rimai Péntekh (gyógyszerész), Pálkós Gyurka (költő), Brwrw úr (pilóta), Lapázi Lopez (ellentolvajnagy) stb. Szabó Magda alliteráló kételemű nevet választott Bárány Boldizsár (1971) című verses meséje sok szereplőjének: Bárány Borbála, Eb Elemér, Egér

²⁶ Benedek Elek: Magyar mese és mondavilág. I. köt. Budapest, 1989. Téka Könyvkiadó – Móra Ferenc Könyvkiadó. 449–450.

²⁷ Lázár Ervin: Berzsián és Dideki. Budapest, [1997] 2002. Osiris Kiadó. 50.

²⁸ Komáromi Gabriella mutatott rá (1998: 292–301).

Editke, Ló Laura, Lúd Lőrinc, Mókus Márta, Ponty Piroska, Pulyka Péter, Sügér Sára stb..²⁹ Csukás István Pom Pom meséiben a különleges, kitalált lények és a tárgyi világ is átllekesítődik azzal, hogy megnevezetnek: Óriástüdejű Levegőfűjő, Festéktüsszentő Hapci Benő, Pom Pom, Ásító Szörnyeteg stb..

Mesehősnek lenni ma már nem kivételes és kiválasztott állapot. Bármilyen lehetséges: árva paradicsom: Veszelinovics Árvácska, futórózsza: Sziromka Mária királykisasszony, három nőnemű uborka: Uborka Szilvia, Uborka Ibolya és Uborka Tünde (Szijj Ferenc: Szuromberek királyfi, 2003), Dömdödöm, akinek alakjáról maga az író nyilatkozta, hogy az olvasó képzelete szerint bármilyen lehet (Lázár Ervin: A Négyszögletű Kerek Erdő, 1985) (vö. Szabályár 2005: 15.). Lázár Ervin cserkesze pl. olyan fantázialény, amelynek még a nemét sem lehet meghatározni, de tudjuk róla, hogy a feje dinnye, a nyaka nyárs, a dereka mandulin, az ujjai bikmakk, az orra gesztenye, és a szemei mandola és mandula.

A fentiek alapján megállapítható, hogy a népmese típusokkal, ill. szerepkörökkel dolgozik, s a nevek ehhez a funkcióhoz igazodnak és a hagyományt képviselik. Az irodalmi mese nevei pedig az alkotói fantázia leleményei és sokkal inkább függenek a témától.

5.2.2. Ebben a tárgykörben szólni kell még a **szólítás-említés arányáról**, amely nagymértékben a műfajtól és a narrációtól függ. A mesemondói nézőpont az említésnek kedvez, merthogy a szereplőket gyakrabban említi a mesemondó (az öreg király, a kondásfiú), mint nevezi meg konkrét néven (János, Halász Józsi). Ha a szerzői mese jobban ragaszkodik a műfaj sajátosságaihoz, akkor hasonlóképpen jár el. (Különösen igaz ez az állatmesékre.) A műfajtól való nagyobb eltérés és a mesemondóiról az elbeszélői narrációra váltás megnöveli a néven nevezést. Pl. Balázs Krisztina: Mese a hatlevelű-hétszirmú mosolykaporról c. meséjében még érzékelhető a visszacsatolás és elrugaszkodás kettőssége a névadásban: Borka néni, Kikericsi Vali néni, Orvossy Olivér bácsi, Tóbiás Óriás (nyúl), Mindenesbolt, Mézeskalácsda, Titokakadémia, Titoktanoda, Titokváros (Titokvár), Titokvári Közlekedési Vállalat, Üveghegy tér, Kéthullámú-tó, Öregharang. Lázár Ervin: Gyere haza, Mikkamakka! (1980) c. mesefüzérének névanyaga azonban már nem mutatja sem a műfaji, sem a narrációs kötődést: Ló Szeráfin, Bruckner Szigfrid, Dömdödöm, Szörnyeteg Lajos, Vacskamati, Aromó, Mikkamakka, Kisfejű Nagyfejű Zordonbordon.

5.3.1. A név és attribútumai. Népmesei sajátosság, hogy a műfajnak vannak állandó és változó komponensei. Állandók pl. a cselekedetek, funkciók; változók a szereplők nevei. A nevek általában hagyományozódók, s mindig attribútumaikkal együtt változnak. (Az

²⁹ Az alliteráló nevek hagyománya régóta él a magyar meseirodalomban (pl. Sebők Zsigmond: Dörmögő Dörmötör, Tábori Piroska: Dugó Dani, Móra Ferenc: Csilicsali Csalavári Csalavér, Tersánszky Józsi Jenő: Misi Mókus).

attribútum esetünkben a szereplők külső tulajdonságainak – koruk, nemük, helyzetük, külsejük, különleges vonásaik – összessége.) Ha valakit *Tündér Ilonának* hívnak a népmesében, akkor az többnyire a cél tárgya lehet funkciója szerint, s meg kell testesítenie a szépséget, jóságot stb., egyszóval mindazokat a tulajdonságokat, amelyeket vágyottként él meg a mesehallgató. Tehát, ha ismerjük a népmesék strukturális és funkcionális mechanizmusait, könnyen azonosíthatjuk az egyes szereplők és a nevük által megtestesített típusokat. Az írói stílus azonban nem technika – mutatott rá Karafiát Judit (1996) Flaubert és Proust kapcsán –, hanem szemlélet. S ha elfogadjuk ezt a tételt esetünkben is, akkor a nevre vonatkoztatva azt mondhatjuk, hogy az író a névválasztáskor teljes habitusával megnyilatkozik. Egyéni, karakteres stílusa testet ölt a névadásban is. Kosztolányi Dezső vallotta, hogy a névadás teremtés, és a szereplő a névvel együtt születik (vö. Ádám 1992). *Berzsiánt és Didekit* Lázár Ervin Fruzsina lányával közösen teremtette.³⁰ A nevet a gyermek adta, s tudható a gyermeki „szóvarázslás” eredetisége, naiv ráérése. A karaktert az író formálta, de annak a gyermeki naiv szemléletmódnak a hátszélén, amelyet tudatosan vállalt, bevallottan Milne nyomán. Darvasi László *Trapiti* nevű hőse, akiben jól megfér a népmesei manóféle a gyermekivel, összetéveszthetetlen, egyedi példány. Hasonlít talán Michael Ende *Momójához* egy kicsit, vagy Lázár Ervin *cserkeszéhez*, mégsem azonos velük. Csak *Trapitinek* trapitizhet a szíve. A név és a karakter az írói névteremtésben tehát együtt lélegzik, nem választhatók le.

5.3.2. Az egyik népmese alkotóelemei minden változtatás nélkül átkerülhetnek egy másik népmesébe. Miután a név és attribútumai egységet képeznek, következésképpen a nevek is vándorolhatnak. Vajon az **áthelyezhetőség** törvénye vonatkozik-e az irodalmi mesékre is? Részben. Az írói tulajdonnevek mobilitása műfajváltozat-váltást vonhat maga után (mese: Lázár Ervin: *A Hétfejű Tündér* → mesefüzér: *Bikfi-Bukfenc-Bukferenc* → végül meseregény: *Gyere haza, Mikkamakka!* – gyerekgregény: Lázár Ervin: *A kisfiú meg az oroszlánok* → meseregény: *A Négyszögletű Kerek Erdő* – meseregény: Lázár Ervin: *Bab Berci kalandjai* → mese: *A manógyár*). Meg kell jegyezni, hogy esetünkben ugyanarról a karakterről van szó, sőt ugyanarról a szereplőről. Van olyan eset is, amikor más és más szerző él ugyanazzal a névvel. Ezt a gyakorlatot a romantika korából örököltük, ill. az ugyancsak erre a korra jellemző allegorikus színezetű nevekről van szó. Pl. a megszemélyesített egyedi jelenségek (*Hold, Szél, Nap* stb.) azonosságot mutatva bukkanhatnak fel különböző szerzőknél.³¹ (Vö. Lázár Ervin: *December tábornok (Hapci király, 1998), Északi Szél, Déli Szél, Keleti Szél, Nyugati Szél*

³⁰ Berzsián < Berzsenyi; Dideki < „– Csigabiga gyere ki, / –ég a háza, Dideki! / – Kinek a háza ég? / – Hát nem érted? A Didekinek! / – Dehogynem, most már értem.” (Lázár Ervin: Berzsián és Dideki. Ajánlás)

³¹ Papp Ágnes Klára (1995) ezeket a neveket átmenetinek véli a köznévi és a tulajdonnév között.

(*Széllélelt – A manógyár*, 1993.) A nagy terheltségű, egy adott korra jellemző nevek erős kötődése a népmesei mintához szintén igazolja az áthelyezhetőségi törvény (ugyan korlátozott) érvényességét irodalmi mesékre is.

Az irodalmi mesék szereplőinek nevei olyan asszociációs mezőt képesek indukálni és fenntartani, amely lehetőséget ad a névből fakadó jelentésvilág tágitására. Kifejező példája Lázár Ervin *Dömdödömje*, akinek neve szavajárásából fakad. Mivel az alkotó nem idézetszerűen használja, a név átlép más szófaji kategóriába, a főnévibe (vö. Keszler 2000: 303). Névi és jelentés kölcsönösen feltételezi egymást. A magyarázat benne foglaltatik a szövegvilágban. *Aromo*, a fékezhetetlen agyvelejű nyúl mint legendát meséli el a név születését. *Dömdödöm* annak a gondolkodási folyamatnak az eredménye, amely a *szeretni* lexéma kiüresedéséről szól. Az írói névadásban tehát a név és az általa képviselt jelentésvilág kiemelt szerepet tölthet be.

6. Összegzés. Visszatekintve a felvázoltakra elmondható, hogy a népmese – különösen a tündérmese mint műfaj – névadási gyakorlata szerepkörei tipikusságában részben átöröklődött a kortárs irodalmi mesékbe. Minél többet merít a szerző a népmesei gyökerekből, annál inkább látszik a kapcsolat a névválasztásban is. A szerzői mesék névadási különbségei a tematika tágulásában, a szereplők karakterizációjában, a szerzők egyéni stílusában, a befogadók differenciálódásában mutatkoznak meg.

Vizsgálatunkban elindultunk tehát az *Üveghegyen* túlról az *Óriások földjén* keresztül *király kis Miklóssal*, s megérkeztünk a *legkisebb boszorkány* segítségével *Király Kis Miklóshoz*: azaz Benedek Elekől Lázár Ervinhez.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Ádám Anikó 1992. Kosztolányi a nevekről. Összeállítás Kosztolányi írásaiból. In: *A név hatalma. Helikon Irodalomtudományi Szemle* 3–4: 389–99.
- Fercsik Erzsébet – Raátz Judit 1997. *Hogy hívnak? Könyv a keresztnevekről*. Budapest.
- Hajdú Mihály 1997. *A tulajdonnév mint szófaji kategória*. MNyTK. 209. Budapest.
- Hajdú Mihály 2003. *Általános és magyar névtan*. Budapest.
- Karafiáth Judit 1996. A névalkotás mint világalkotás. *Filológiai Közöny* 136–41.
- Keszler Borbála (szerk.) 2000. *Magyar grammatika*. Budapest.
- Komáromi Gabriella 1998. *A gyermekkönyvek titkos kertje. Tanulmányok, esszék, kritikák*. Budapest.
- Papp Ágnes Klára 1995. Köznév és személynév határán (98 Benedek Elek mese névanyagának vizsgálata.) *Névtani Értesítő* 17: 45–53.
- Propp, Vlagyimir Jakovlevics (1975) 1995. *A mese morfológiája*. Ford. Soproni András. Budapest.
- Szablyár Eszter 2005. Dömdödöm, Robinson és Kálvintéri Lajos. Beszélgetés Lázár Ervinnel. *Könyvhét* 1–2: 15.
- Várnai Judit Szilvia 2005. *Bárhogy nevezzük... A tulajdonnév a nyelvben és a nyelvészetben*. Budapest